

JOM HA-ŠOA

יום השואה

Den vzpomínání na oběti holocaustu
Náměstí Míru, 15.4.2007, 13:00 - 16:00

Jom ha-šoa 2007

Den vzpomínání na oběti holocaustu

Den holocaustu a hrdinství, hebrejsky „Jom ha-šoa ve ha-gvura“ je dnem, kdy se prostřednictvím občanských a náboženských obřadů vzpomíná na památku šesti milionů zavražděných židovských obětí i na židovské hrdiny bojující proti nacistům. Tento vzpomínkový den připomíná povstání ve varšavském ghettu v roce 1943, podle pohyblivého židovského kalendáře 27. nisanu, který letos připadá na 15. dubna.

Připomínání obětí holocaustu se v českých zemích dosud většinou odehrávalo mimo oči veřejnosti. Hlavní památníky se nacházejí buď na místě pronásledování (především Památník Terežín) nebo v objektech židovských obcí (památník v pražské Pinkasově synagoze), nikoli však v symbolicky centrálních místech velkých měst. I proto je důležité, že se připomínka Jom ha-šoa koná letos již podruhé na náměstí Míru, na veřejném místě, které není – kromě osudů zdejších židovských obyvatel – přímo spojeno s holocaustem. Není určena pouze pozůstalým obětí nebo členům židovských obcí, ale všem, kterým není památka šoa lhostejná.

Letošní připomínka šoa je zaměřena na osudy Židů z Královských Vinohrad. Na příbězích jednotlivých obětí a některých židovských památek chceme ukázat, že židovská menšina patřila k dějinám této čtvrti a že její pronásledování začínalo právě zde. Válečné osudy Prahy ilustrují názorně i dvojjazyčné názvy ulic a náměstí: náměstí Míru se například nazývalo Říšské náměstí – Reichsplatz, Francouzská ulice pak byla pojmenována po německém kancléři Bismarckovi.

Oběti si při letošním Jom ha-šoa připomínáme tradičním čtením jmen a promítáním fotografií. Návštěvníci navíc mohou vyhledávat osudy obětí šoa podle jejich předválečného bydliště v počítačové databázi, prohlížet Terežínské pamětní knihy a literaturu o holocaustu.

Heinz Justin Kaufmann se narodil 10. února 1927 v Crailsheimu v Německu. Jeho rodiče žili odděleně, maminka Elsa v německém Kaiserslauternu a otec Karel v Českých Budějovicích. Zřejmě z tohoto důvodu byl vychováván v židovském sirotčinci v Belgické ulici č. 16 na Královských Vinohradech. Na letní prázdniny pak jezdil do Německa za maminkou. 21. října 1942 musel jako čtrnáctiletý nastoupit do transportu B z Prahy do Lodže. Zahynul.

Markéta Backová, rozená Braunová, se narodila 18. ledna 1889 v Uherském Hradišti, v meziválečném období však žila ve Vídni, kam se provdala a získala tak rakouské občanství. Po anšlusu Rakouska uprchla v červnu 1938 do Československa. Narozdíl od tisíců židovských uprchlíků z Rakouska, jež Československo na hranicích vracelo, mohla Markéta Backová přijít legálně jako akcionářka pivovaru v Jarošově u Uherského Hradiště, který její rodina vlastnila. Z dividend prý také zpočátku čerpala svůj skromný příjem. Nejdříve bydlela ve Zlíně a v Uherském Hradišti, koncem roku 1939 se však přestěhovala do Prahy, kde bydlela v Bismarckově (Francouzské) ulici č. 6. 26. října 1941 byla z Prahy deportována transportem označeným C do ghetta v Lodži. Tam se její stopa ztrácí.

Ottokar Löwy se narodil 27. září 1863 v Praze a v roce 1938 byl již v důchodu. Po mnichovské dohodě, podobně jako většina Židů a politických odpůrců nacismu, uprchl z Chomutova spolu s manželkou Eliškou do Prahy, kde postupně bydlel na několika místech a registrován byl v Římské ulici č. 9. Pražské policii udal, že se jako známý odpůrce nacismu musel obávat o svůj život. Na otázku, zda se hodlá vrátit do pohraničí, napsal do policejního zápisu kategoricky velkým písmem „NĚ“ a dodával, že se nehodlá vystěhovat do ciziny, jak se od židovských uprchlíků ze Sudet očekávalo. 9. července 1942 byli manželé Löwyovi transportem Aap deportováni do Terezína. Eliška zde zemřela již následující den na zástavu srdce, Ottokar zemřel v ghettu 14. října 1942 na zánět pohrudnice a srdeční nemoc.

Synagoga na Královských Vinohradech

Na Královských Vinohradech žilo podle sčítání lidu z roku 1930 celkem 7045 Židů, nejvíce ze všech částí Prahy. Při nucené registraci Židů v letech 1941-1942 bylo již v tehdejší Praze XII. napočítáno 9231 židovských obyvatel. Nárůst byl zčásti způsoben započítáním Židů „podle rasy“, kteří nebyli členy židovských náboženských obcí, a nuceným stěhováním. 8219 z nich bylo deportováno do koncentračních a vyhlazovacích táborů, vrátilo se pouhých 1044. Synagoga v Sázavské ulici byla největší židovskou modlitebnou v Praze. Byla postavena v letech 1896-98 v novorenesančním stylu podle projektu významného vídeňského architekta Wilhelma Stiassného, který navrhoval i dodnes používanou Jeruzalémskou synagogu na Novém Městě.

Roku 1928 nastoupil jako rabín na Královských Vinohradech prof. Gustav Sicher, který byl po druhé světové válce, již strávil v Palestině, roku 1946 jmenován do funkce vrchního rabína pro Prahu a české země. Po jeho smrti v roce 1960 pak hlavní město Československa zůstalo bez rabína. Vrchním kantorem ve vinohradské synagoze byl od roku 1922 Šaja Sud. Druhý kantor, Ludvík Steinberg, působil spolu s rabínem Sicherem a Alfonsem Dalfonem jako učitel „israelitského“ náboženství na Vinohradech. Před válkou na jejich hodiny docházelo více než 400 dívek a chlapců.

Na podzim 1941 byly z Heydrichova příkazu uzavřeny všechny židovské modlitebny v „Protektorátu“. Vinohradská synagoga byla využívána jako skladiště arizovaného majetku. 14. února 1945 byla synagoga v Sázavské ulici zničena spojeneckým náletem. Trosky synagogy byly roku 1951 strženy a na jejich místě byla postavena základní škola.

Kde hledat informace o holocaustu?

www.holocaust.cz

Portál www.holocaust.cz obsahuje texty o dějinách holocaustu, antisemitismu a rasismu, množství autentických dokumentů a fotografií. Naleznete zde například sekci o židovských obcích v Čechách a na Moravě, zkrácená svědectví židovských a romských přeživších či články z tisku z doby protektorátu Čechy a Morava.

www.annefrankguide.net

Internetové stránky Téma: Anna Franková jsou určeny především žákům a studentům, kterým interaktivní metodou umožňují poznávat příběh Anny Frankové, dějiny druhé světové války a holocaustu.

Další internetové stránky:

Židovské muzeum v Praze: www.jewishmuseum.cz

Památník Terezín: www.pamatnik-terezin.cz

Terezínská iniciativa a Institut Terezínské iniciativy: www.terezinstudies.cz

Muzeum romské kultury v Brně: www.rommuz.cz

Yad Vashem, Izrael: www.yadvashem.org

Beit Terezin, Izrael: www.bterezin.org.il

US Holocaust Memorial Museum, USA: www.ushmm.org

Kde hledat informace o obětech šoa?

České Terezínské pamětní knihy

Série Terezínských pamětních knih dokumentuje osudy Židů deportovaných do terezínského ghetta. Dosud vyšly svazky v češtině (věnované deportovaným z českých zemí) a v němčině (obětem z Německa a z Rakouska).

Více informací: <http://www.terezinstudies.cz/cz2/ITI/publ/publ>

Yad Vashem (www.yadvashem.org)

Ústřední databáze obětí šoa, kterou spravuje izraelský památník a muzeum Yad Vashem. Obsahuje údaje z řady databází z mnoha zemí, včetně údajů o obětech z českých zemí. Základ databáze tvoří tzv. svědecké listy, které vyplňují přeživší, příbuzní či známí jménem těch, kteří byli zavražděni.

Databáze terezínských vězňů a obětí z českých zemí spravují dále tyto organizace: Institut Terezínské iniciativy, Židovské muzeum v Praze, Památník Terezín a Beit Terezin. Originální kartotéky a seznamy jsou dochovány především v Národním archivu v Praze (www.nacr.cz) a na Federaci židovských obcí v ČR (www.fzo.cz).

Židovský sirotčinec v Belgické ulici

V předválečné Praze fungovaly tři židovské sirotčince, dva dívčí v ulicích Belcrediho (dnešní Milady Horákové) a v Lublaňské na Královských Vinohradech a chlapecký v Belgické ulici č. 16. Provoz posledního z nich byl zahájen 15. srpna 1898 při příležitosti jubilea vlády Františka Josefa I. Byl první institucí svého typu v Čechách. Mezi chovanci se ujalo označení „sejrák“. Za necelé půl století prošly sirotčincem stovky židovských chlapců, kteří byli přijímáni ve věku od šesti do deseti let a zůstávali zde zpravidla až do ukončení obecné školy.

Ve 30. letech 20. století byl sirotčinec přestavěn podle projektu Leopolda Ehrmanna. V novém objektu byla k dispozici tělocvična, hudební třída, společenské místnosti, bazén, hřiště a v zimě i kluziště. Pravidelně se zde hrálo také divadlo a konaly se zde významné premiéry, např. hry „Tlustý pradědeček“, které se zúčastnili i její autoři Jaroslav Kříčka a Josef Čapek, nebo roku 1941 dětské opery Hanse Krásy „Brundibár“, která se později stala jedním z příkladů kulturního vzdoru v terezínském ghettu. Významnou roli hrála osobnost ředitele Oty Freudfelda, který byl sám v sirotčinci vychován. Po studiích na reálce se stal učitelem a ústavní péči se věnoval v Německu, Rakousku a Švýcarsku, nakonec se však plně oddal výchově sirotků doma, v „sejráku“. Byl vášnivým hudebníkem a ve vinohradské synagóze alternoval za hlavního kantora Šaju Suda. 28. září 1944 byl deportován transportem Ek do Osvětimi, kde byl hned po příjezdu poslán do plynové komory. Stejnou smrtí zahynuli téměř všichni chovanci „sejráku“.

Daniel Grünberger se narodil 23. října 1923 a spolu s rodiči Pavlem a Arnoškou bydlel v Římské ulici č. 31. Podle policejního záznamu se mu při deportaci mezi Hybernským a Libeňským nádražím 20. března 1943 podařilo vyskočit z okna vlaku a utéct. Také jeho rodiče se před deportací ukryli, všichni tři však později byli zatčeni a odsouzeni k trestu smrti. Zavražděni byli v roce 1944 v Osvětimi nebo na Malé pevnosti v Terezíně.

Felicitas Herrmannová se narodila 19. dubna 1925 (fotografie je ca. z roku 1928) a bydlela spolu s rodiči Jiřím a Alicí a starším bratrem Gerdem v Římské ulici č. 37. Otec byl spolujednatel továrny Josef Feigl na jemné pánské prádlo. 30. ledna 1942 byla celá rodina deportována do Terezína a odtud 6. září 1943 do Osvětimi-Birkenau, do zvláštní sekce nazývané terezínský rodinný tábor. V noci z 8. na 9. března 1944 byli všichni ještě žijící vězňové rodinného tábora zavražděni v osvětimských plynových komorách.

Bedřich Saxl se narodil 16. února 1885 v Praze. Živil se jako herec a kabaretista a před první světovou válkou působil na několika scénách v Rakousko-Uhersku, v Německu a dokonce i v Říze. Za první světové války padl na ruské frontě do zajetí a později bojoval v československých legiích v Rusku. V meziválečném období působil nejen jako filmový a divadelní herec, ale také sám v Praze inscenoval kabaretní vystoupení. Bydlel v Belgické ulici č. 20. Po mnichovské dohodě si nechal vystavit vystěhovalecký pas na cestu do Jižní Ameriky. Vystěhovat se mu však již nezdařilo a 3. listopadu 1941 byl transportem označeným písmenem E deportován do ghetta v Lodži. Zahynul.

Pořadatelé:

Česká unie židovské mládeže (CUŽM) je nezisková organizace se čtrnáctiletou tradicí sdružující židovskou mládež v České republice. V současnosti má více jak 230 členů ve dvou organizacích s centry v Praze a Brně.
www.cuzm.org

Nadační fond obětem holocaustu je nezisková organizace, zřízena roku 2000 Federací židovských obcí v ČR. Zmírňujeme křivdy minulosti a podporujeme budoucnost v pěti programech: Odškodnění, Péče, Připomínka, Budoucnost a Obnova.
www.fondholocaust.cz

Institut Tereziánské iniciativy se zabývá výzkumem a vzděláváním o dějinách Terezína a „konečného řešení židovské otázky“ v českých zemích.
www.terezinstudies.cz

Použité příběhy obětí pocházejí z projektu Tereziánské album Institutu Tereziánské iniciativy, jehož cílem je vyhledat, digitalizovat a zveřejnit fotografie a dokumenty obětí šoa v českých zemích. Projekt dosud podpořila Evropská komise v rámci programu Culture 2000, Nadační fond obětem holocaustu a Nadace Židovské obce v Praze. Použité fotografie obětí jsou uloženy v Národním archivu v Praze.

Fotografie synagogy pocházejí z fotoarchivu Židovského muzea v Praze, č. neg. 5092, 18324 a 18325. Fotografie sirotčince jsou převzaty z jeho jubilejní zprávy za léta 1898-1922, archiv Židovského muzea v Praze, sign. 64075.